

Táňa Smolková

NA CESTĚ OD LILIE K RŮŽI

Skutečná pedagogika začíná tam, kde se učitel učí přinejmenším tolik jako dítě

MAITREA

*NA CESTĚ OD LILIE
K RŮŽI*

Na obálce: Prsten

Táňa Smolková

NA CESTĚ OD LILIE
K RŮŽI

aneb

*Skutečná pedagogika začíná tam,
kde se učitel učí přinejmenším tolik
jako dítě*

MAITREA

2008

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Smolková, Táňa

Na cestě od lilie k růži, aneb, Skutečná pedagogika začíná tam, kde se učitel učí přinejmenším tolik jako dítě / Táňa

Smolková. -- 1. vyd. -- Praha : Maitrea, 2008. -- 136 s.

ISBN 978-80-87249-02-4

37.03-053.2 * 27-47 * 39 * 502.1 * 316.472.4 * 159.923.5 * 371.4

- výchova dítěte
- křesťanská výchova
- zvyky a obyčeje
- člověk a příroda
- interpersonální vztahy
- rozvoj osobnosti
- waldorfská pedagogika
- populárně-naučné publikace

37 - Výchova a vzdělávání [22]

Táňa Smolková: Na cestě od lilie k růži

© Táňa Smolková 2008

Photographs © Vlasta Fišrová 2008

Published by MAITREA a.s. Praha 2008

ISBN 978-80-87249-02-4

OBSAH

Předmluva	9
Úvod	
O scholé	15
Výchova je především vztahem	23
O sebevýchově učitele	35
Zastavení první: Advent	45
Zastavení druhé: Od zimy k předjaří, od Vánoc k _ asopustu	53
Zastavení třetí: Velikonoční cesta světla.	65
Zastavení čtvrté: Letnice	75
Zastavení páté: Svatojánské ohně.	85
Zastavení šesté: Václavská rozvaha.	95
Zastavení sedmé: Martinova služba	109
Ještě jedno zastavení na závěr	119
Literatura	124

J. Locke:
„...člověk se formuje svou vlastní duchovní aktivitou...“

PŘEDMLUVA

Kniha, kterou jste právě vzali do ruky, je jednou z těch vzácných prací, jež se snaží trpělivě rozmotávat letité uzly a nánosy, vytvořené tak zvanou moderní výchovou, kterou staré tradice označují výstižněji jako ochočování... Zatímco staré domorodé kultury dávají přednost jakémusi (pro nás nepochopitelnému) postupnému přirozenému vrůstání dítěte do společenství (jak o tom svědčí třeba kniha Duše Indiána od Ohiyasha anebo Koncept kontinua od Jean Liedloffové), náš systém tvrdošíjně trvá na vychovávání jaksi zvenčí, lpí na vedení a ovlivňování dítěte. A protože mnozí z nás nestačili dospět, nevěsimli jsme si, že dětem pak vnucujeme svou vlastní dětinskost. Výsledky tohoto působení známe: napětí, spory, posuzování, hodnocení, známkování, napadání, obviňování, lhaní, vzájemné nepochopení a nedůvěra, hledání viníků, potřeba trestu. Takový je často svět naší výchovy.

Moudré domorodé kultury od pradávna vědí, že stejně tak, jako jsou v semínku rostliny obsaženy všechny informace a možnosti, potřebné k jejímu růstu, rozvoji a rozkvětu, tak i člověk v hlubině svého tajemného těla skrývá všechny potřebné informace ke svému přirozenému rozvoji. Domorodci věří, že člověk není méně schopný než květina. Proto jejich výchova nespočívá ve vnějším působení, tedy v omezování, ochočování, napravování a trestání, nýbrž ve vytváření příznivého láskyplného prostoru a vhodného prostředí pro samostatný rozvoj

bytosti. Prozíravý zahradník kypří půdu a dbá, aby rostlinka měla dostatek vláhy a slunce. Učí se trpělivým pozorováním. Netouží zasahovat přímo do průběhu růstu.

Rostlinná bytost přece ví, co má dělat. Umí to. Nekonečné pradávné kontinuum života je plné zkušeností a přirozených očekávání. Rostlina se spojuje kořenovým systémem se Zemí a míří k Slunci. Dosáhne rozkvětu a odevzdá své plody zase Zemí, aby mohly růst další rostliny. Kontinuum je zachováno.

Zakořenění a propojení se Zemí a cesta za Světlem jsou i cestou člověka. Tato cesta je Tajemstvím (jak o tom znamenitě píše Anick de Souzenelle ve své knize Symbolismus lidského těla). Každý člověk ji zahajuje vždy znovu a znovu sám, nikoli osamocen. Je k tomu vybaven celým kontinuem. Nepotřebuje únavný a vysušující přívál většinou zastaralých poznatků, provázený neustálým hodnocením a známkováním. Dítě netouží po prostředí plném napětí a obav. Tento systém ho na cestě k poznání spíše brzdí, odchyluje a umrtvuje. Dítě potřebuje lásku, vláhu a světlo. A řádně prokypřenou půdu. A čas. Neuspěchané přirozené prožívání času, jeho cyklů a rytů. Pak roste a rozvíjí se s radostí. Jeho zvědavost je nekonečná. Nebojí se dělat chyby, neboť za ně není peskováno ani zesměšňováno. Teprve pak se jimi může opravdu učit. Dítě se totiž ve vhodném prostředí v pravý čas spontánně naučí k našemu překvapení vše potřebné samo. Každé svým tempem a ve svém sledu zkušeností, které nemusejí vůbec odpovídat netrpělivým zprůměrovaným nárokům snaživých vychovatelů. Náš výchovný systém, založený na strachu

a zastrašování, je v tomto smyslu svazující a omezující jak pro děti, tak pro vychovatele.

Systém lze jistě měnit velice ztuhá, ale každý z nás může v tomto odumírajícím systému začít osobně, sám u sebe. V tom nám nikdo nemůže zabránit.

Milé čtenářky a milí čtenáři, ještě než otevřete tuto knihu, otevřete, prosím, svá srdce. A pak začněte číst.

Jaroslav Dušek

ÚVOD

O scholé

Slovo škola – scholé (z řečtiny) znamenalo v původním smyslu prázdeň, přestávku, odpočinek. Scholé byla místem něčeho slavnostního, svátečního, ba posvátného. Pobývat ve školní instituci znamenalo tedy otevřít ve svém nitru prostor pro slavnostní, nevšední okamžiky, otevřít prostor pro otázky, které nesouvisejí s naší každodenní péčí o živobytí. Ve svých počátcích tak byla škola místem posvátna, místem, kde se odehrávají výjimečné věci. Co je však onou výjimečnou kvalitou posvátného, kde a ve kterém okamžiku ji dnes můžeme v našich školních institucích objevovat? Jak můžeme my dospělí svým lidským i odborným působením tuto kvalitu posvátna vytvářet? Má něco takového v dnešním světě ještě pro nás a naše děti nějakou hodnotu a smysl?

My dnešní dospělí máme sklon vše, co se týká dětské duše, posuzovat podle svých vlastních měřítek. Cítíme se být povoláni a vybaveni k tomu, dítě něčím naplnit, k něčemu je vést, a hodnotit výsledek tohoto úsilí jako dobrý nebo špatný – ovšem v kategoriích našeho vlastního očekávání. Pokud odhalíme něco, co považujeme za chybu, ihned se to snažíme opravovat a věříme, že to děláme pro „dobro“ dítěte. Vskutku je to pro jeho dobro? A je náš pocit povolnosti a kompetence na místě? Naším dospělým životům jako by vyschly přítoky z pramenů dětství, kterými proudí schopnosti tvořit, radovat se a prožívat náladu úžasu v jeho každodennosti. Svět je přece plný výzev a překvapení, zdrojem úžasu nad vším,

co můžeme v každém okamžiku objevit, poznat nebo změnit. Zapomínáme úžas, radost a překvapení dopřávat nejen sami sobě, ale i našim dětem. Místo toho naplňujeme své životy schematy a jednáním diktovaným konvencí. To ale nejsou kvality, které jsou vlastní dětskému světu. V osobnosti dítěte existuje něco, co jako vychovatelé a učitelé jen velmi obtížně dokážeme uchopit, a tím je jeho osobní tvořivý impuls, jeho osobitý příspěvek pro náš společný svět. A tento impuls bychom měli hledat, ten bychom měli svými výchovnými kroky probouzet.

Tato nálada úžasu, osobní tvořivý impuls, který je uložen v každém dítěti, je pro nás první zprávou z oblasti posvátna. Přivádí nás do scholé.

Dnes více než kdy dříve si uvědomujeme, že každé dítě je jiné, že musíme ke každému z nich hledat jinou cestu a jiným způsobem vytvářet prostor našich vzájemných vztahů. Jako vychovatelé potřebujeme umět spojovat péči, pozornou úctu a vědoucí porozumění pro individuální životní situaci jednotlivých dětí. To však předpokládá základní proměnu našeho postoje, a nikoli jen pár předsevzetí.

Schopnost měnit své návyky a postoje a celoživotně se rozvíjet patří rovněž k posvátným darům lidského ducha. Měla by tedy přirozeně patřit i do výbavy každého vychovatele.

Jednou ze základních potřeb předškolního dítěte je potřeba jistoty, přijetí a otevřené budoucnosti. Tím, kdo tyto potřeby dítěti naplňuje, jsou jeho nejbližší osoby, ty, ke kterým má nejintenzivnější vztah, ke kterým lne nejsilnějším poutem. Jsou bezpečným zázemím, ze kterého žije, ale které současně vybízí k expedicím

a výpravám do neznáma a nejista. Dítě zkouší a zkoumá, kde leží hranice domácího území, a kde se již pohybuje na nejisté, ale pro něj lákavě dobrodružné půdě. To je jeden z úkolů raného dětství – uskutečňovat první kroky k vlastnímu osamostatnění. V prostoru, kde panuje největší důvěra a nejhlubší jistota, se rodí také největší odvaha a iniciativa ke zkoumání možností a hranic. Běžné „zlobení“ dítěte, jeho neposlušnost, neposednost i odmítání jsou tak pro nás svým způsobem určitým vyznamenáním – jsme to my, s kým má dítě nejdůvěrnější vztah a v kom zažívá největší míru jistoty. Posíleno prožívanou jistotou svého bytí pak může svobodně hledat a zkoumat nové souvislosti bez pocitu vnějšího ohrožení. Proto je trpělivost a odolnost těch nejbližších osob tolik zkoušena – dítě se svým chováním dotazuje dospělých, kým jsou jako lidé... Dítě si neustále ověřuje, co se vlastně skrývá pod příkrovem nejrůznějších omezení, která mu v jeho „bádání o životě“ ukládáme, – jsou to konvence, je to strach a naše nejistoty nebo jenom naše pohodlnost? Nebo se jedná o hranice, které jsou vnímány jako vymezení prostoru nějakého všeobecně přijímaného řádu? Člověk není významným ve světě tím, co dělá, ale působí především tím, co je – kým je. Pro dnešní dítě je nejzajímavější na jeho vychovateli právě toto. Neúprosně zkoumá platnost a opravdovost všech limitů a hranic – a nejvíc u toho, koho má nejraději. V dnešní době, již všeobecně vládne rychlost, změna a jakási „klipovitost“, je jen málo věcí, na které se můžeme spolehnout. Tento způsob života jako by po nás ani nevyžadoval, abychom trpělivě na něčem až do detailu pracovali, něco krok za krokem usilovně budovali – a my nemáme na podobné „drobnosti“ čas. Dítě v předškolním

věku však prožívá skutečnost jinak – pouze trpělivé, jednoduché, smysluplné a čitelné jednání vychovatele mu poskytuje možnost porozumět, o co se ve světě dospělých vlastně jedná. Nechce nás vidět jako dobře fungující mechanické loutky, které spolu účelně nebo nezúčastněně komunikují, chce v nás spatřit to, v co má ono samo vyrůst, předobraz sebe sama ve vzdálené budoucnosti. Neumíme-li mu ho dát, říká si o něj nekompromisně a způsobem, který nás z naší nezúčastněnosti a zdánlivého pohodlí spolehlivě vyvede.

Výchova malého dítěte je dnes především otázkou citu. Cit a porozumění jsou onou další kvalitou posvátna, která dokáže proměnit školu na scholé.

Učení v předškolním věku probíhá především prostřednictvím nápodoby. Ta je pro dítě zdrojem přijímání základních vzorců lidského chování, možností, jak pochopit svět jako takový a působení člověka v celém tomto systému. Napodobování však není jen mechanickým opakováním něčeho, co dítě vidělo a zažilo. Schopnost napodobování je mnohem významnější výbavou, která souvisí právě s obrovskou mírou důvěry ve svého vychovatele. Čím větší je důvěra a čím silnější a hlubší je vztah mezi dítětem a jeho blízkou dospělou osobou, tím je schopnost napodobovat silnější. Malé dítě ze své hluboké důvěry, odevzdání se a lásky ke svému vychovateli jej následuje ve všech jeho gestech, postojích, výrazech a také v jednání. Je zcela bytostně přesvědčeno, že jeho „dospělák“ vše, co dělá, dělá naprosto správně. Dětské napodobování znamená vnitřní následování, ztotožnění se s druhým člověkem, schopnost odevzdat se s důvěrou a plně druhému člověku – svému dospělému. Jsme si toho dostatečně vědomi? Jsme hodni takové míry důvěry? Vyvolává